

Galatasaray Mektebi Sultanisi

070029

273286

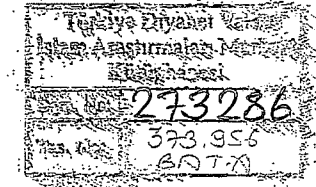
Bati'ya Açılan Pencere
Galatasaray Lisesi'nin
150 Yılı

1868 – 2018

A Window to the West
The 150 Years of
the Galatasaray Lycée

01 Temmuz 2019

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

İSTANBUL
ARAŞTIRMALARI
ENSTITÜSÜ
2018

Bati'ya Açılan Pencere: Galatasaray Lisesi'nin 150 Yılı
1968-2018, edit. İzzeddin Çalışlar, İstanbul: İstanbul Arş. Merk., 2018.
ISAM DN-273286.

Prof. Dr. Vahdettin Engin*

TR MEKTEB-İ SULTANI NASIL KURULDU?

EN HOW WAS THE MEKTEB-İ SULTANI FOUNDED?

01 Temmuz 2019

5.92-123.

Galatasaray Mekteb-i Sultanisi

070029

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Mekteb-i Sultanî (Galatasaray Lisesi) Beyoğlu'nun tam ortasında ve en güzel yerinde bulunan bir kurumdur. Lise binası, 1480'li yıllardan beri Galata Sarayı olarak bilinir. Söz konusu alan ve binalarda Galata Sarayı adıyla faaliyet gösteren eğitim kurumlarının tarihi sürecine bakıldığında üç dönem karşımıza çıkar:

1. Enderun dönemi
2. Tibbiye dönemi
3. Mekteb-i Sultanî ve Galatasaray Lisesi dönemi (Mekteb-i Sultanî bünyesinde ayrıca 1874-1881 yılları arasında bir de Darülfünun-ı Sultanî adını taşıyan bir üniversite kurulmuştur).

Görüldüğü üzere faaliyet alanları eğitim olan bu kuruluşlar aynı zamanlarda hep Galatasaray adını taşımış ve hepsi bugünkü lise binasının bulunduğu sahada yer almıştır. Dolayısıyla 1481 olarak kabul edilen kuruluş yılından günümüze devam eden bir tarihsel süreklilik söz konusudur. Bu yönüyle, birbirlerini takip eden Galatasaray eğitim kurumları çok köklü bir maziye sahip olmanın taşıdığı değerini farkında olmuş, bu değerini sağladığı avantajları yaşayagelmişlerdir.

MEKTEB-İ SULTANI'NİN AÇILIŞ HAZIRLIKLARI

Galatasaray Lisesi'nin kuruluşu, Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda sürdürdüğü yenileşme hareketleriyle doğrudan ilgilidir. Osmanlı Devleti, artık eski gücüne sahip olmadığı ve Avrupa ülkelerine göre geri planda

* Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü öğretim üyesi.

Mekteb-i Sultanî (Galatasaray High School) is an institution precisely in the middle, and most beautiful part of the neighbourhood of Beyoğlu. The building that hosts the high school has been known, since the 1480s, as Galata Sarayı (Galata Palace). When we look at the historical process of the educational institutions that were active in this area and in these buildings under the name of Galata Sarayı, we observe three periods:

1. The *Enderun* (inner service of the palace) period
2. The *Tibbiye* (Medical School) period
3. The Mekteb-i Sultanî and Galatasaray High School period (Within the body of the Mekteb-i Sultanî, from 1874 to 1881, a university with the name of Darülfünun-ı Sultanî was also founded).

These institutions were active in the field of education, all carried the Galatasaray name, and they were all located on the area where the current high school building stands. This means that there is historical continuity from the year of foundation, accepted as 1481, to the present day. Successive Galatasaray institutions of education were aware of the value in having a deeply-rooted past, and benefited from the advantages brought on by this value.

PREPARATIONS FOR THE OPENING OF THE MEKTEB-İ SULTANI

The establishment of Galatasaray High School is directly related to the reform movements carried

* Marmara University Faculty of Science and Literature, Department of History, Faculty Member.

07 TEMMUZ 1992

Bestell-Nr.: 27 B 1259
- GALATA SARAYI KÜTÜPHANESİ
- GALATA SARAYI MEKTEBİ SULTANİSİ
Ebüzziya, Ziyad: 1921 [Bin dokuz yüz yirmi bir] - 1933
Galatasaray'ın tarihçesi : 1932/33 mezunları ve 50
yılları ; sile geçereleeri Galatasaray'da bulunmuş ve
bulunan yakınları / Ziyad Ebüzziya : Şahir Kozikoğlu
İstanbul, [circa 1987]. - 397 s. : ill.
(Galatasaray Eğitim Vakfı yayını : 8)
Inhaltsangabe d. türk. Werkes: Geschichte d. Istanbul-
ler Galatasaray-Cymins- siums d. Jahre 1921-1933
NE: Kozikoğlu, Şahir: Galatasaray Eğitim Vakfı:
Galatasaray Eğitim Vakfı yayını

2807 ŞİŞMAN, Adnan. The foundation of Galatasaray
Mekteb-i Sultanisi and the first years of instruction
(1868-1871). *Transfer of modern science and
technology to the Muslim world. Proceedings of the
international symposium on "Modern Sciences and the
Muslim World" : science and technology transfer from
the West to the Muslim world from the Renaissance to
the beginning of the XXth century (Istanbul ... 1987).*
Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu. İstanbul: (IRCICA)
Research Centre for Islamic History, Art and Culture,
1992 (Studies and Sources on the History of Science
Series, 5), pp.317-344

GALATA SARAYI
MEKTEBİ SULTANİSİ

02 MART 1991

madde: Galata Sarayı Mektebi Sultanisi

A. Br. : c. IX , s. 235
B. L. : c. VII , s. 4363
F. A. : c. , s.
M. L. : c. IX , s. 911-912
T. A. : c. XVII , s. 118-120

Mekteb-i Sultanisi TTM
1495 Ali Suavi (v. 1296/1878) TED
Aksoy, Mehmet
"Mekteb-i Sultanisi ve Ali Suavi"
Türke Kültürü, Ankara.
1975/13 sayı 150/152 ss. 33-36

ASLAN,

Kadir, "Galatasaray Lisesi'nin Türk Milli Eğitimi'ne Katkıları", Yayınlanmamış Yüksek
Lisans Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Mehmet Aydın), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü, 1987, 129 S.

6 ŞUBAT 1993

Galata Sarayı Mekteb-i
Sultanisi

9 MART 1991

GALATA SARAYI
MEKTEBİ SULTANİSİ

5525. Şişman, Adnan: Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'nin
kuruluşu ve ilk eğitim yılları : (1868 - 1871) / Adnan Şiş-
man. - [S.l.], 1989 (İstanbul : Edebiyat Fakültesi Basımevi). -
84 S. : graph. Darst.

1989, Nr. 12

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

- 2543 AĞILDERE, Suna. Représentations des valeurs morales dans le manuel de français langue étrangère à l'usage des classes préparatoires du Lycée Impérial Ottoman de Galatasaray: *Livre de lecture et de leçons de choses* de Christophoridi (1889). *Synergies Turquie*, 3 (2010) pp.159-172. [With abstracts in English, Turkish & French. Also online (open access).] *Galatasaray, M.S.*
070023

27 Nisan 2014

G

YAYIMLANDIKTAN
GELEN DOKÜMAN
(070029)

Galatasaray

30 Eylül 2015

Galatasaray, the *lycée* of Galatasaray, was an exemplary secondary school of the late Ottoman Empire. Known in Ottoman Turkish as Mekteb-i Sultani (Mekteb-i Sultānī, the Imperial School), it was founded in 1284/1868 as the result of a joint Franco-Ottoman initiative.

Built on the site of a series of educational institutions dating back to the palace schools founded in the late ninth/fifteenth century, during the reign of Sultan Beyazid II (Bāyezīd II, r. 886–918/1481–1512), Galatasaray in its modern incarnation belongs to the later years of the era of the Tanzimat reforms. This period marked the high-water mark of French influence in the Ottoman Empire, between the Crimean and the Franco-Prussian wars, and followed Sultan Abdülaziz's (ʿAbd al-ʿAzīz, r. 1277–93/1861–76) visit to Paris in 1867. Founding a new Franco-Ottoman institution at the secondary level was one plank in an ambitious reform agenda being pushed on Istanbul by a French government impatient with the pace of change in the empire. A central if radical element in this programme was the idea of educating Muslim

and non-Muslim students in the same institution, referred to as the “first breach in millet barriers to mixed education” (Davison, 246). The institution was intended to serve the French aim of encouraging the Ottoman state to increase the number of non-Muslims in the empire’s civil officialdom and the twin Ottoman desiderata of filling the ranks of the burgeoning bureaucracy with well-qualified graduates and of fostering “Ottomanism,” a common allegiance to an imperial identity that subsumed communal and sectarian affiliation.

It also fit the perceived necessity of demonstrating to the European Powers the Ottoman commitment to promoting Western-style education and culture. Most of the classes at Galatasaray would be taught in French, and the curriculum was designed to accord with that of the French *lycées*. Moreover, the French government nominated the school’s first director Louis de Salve, and many of its early teachers and staff were likewise Frenchmen. These foreigners were balanced by an important cadre of Ottoman staff; the first assistant director was Selim Sabit (Selīm Thābit) Efendi (d. 1910), a member of the *ulema* (*ulemā*) known as

ss-141-142

lée par des agents de l'Etat dans le cadre de ministères de l'instruction créés à cet effet. La nouveauté, en ce domaine, a résidé dans l'introduction des sciences profanes utiles « *al-'ulūm al-'aqliyya an-nāfi'a* », et des langues étrangères, notamment la langue française. Que ce soit à Tunis ou à Istanbul, cette langue fut considérée précisément comme le moyen nécessaire à l'acquisition de ces nouvelles connaissances. Leur diffusion a été assurée par la traduction de certaines œuvres en arabe, ce qui fut l'œuvre de R. R. at-Tahtāwī, M. Qābādū et de leurs étudiants.

Quels furent les résultats obtenus par ces nouvelles institutions d'enseignement ? F. Georgeon pour la Turquie, M. Souissi et N. Sraïeb pour la Tunisie, montrent que dans des conditions sociales et historiques quelque peu différentes, ces réformes ont atteint leurs objectifs. Elles ont contribué, comme le voulaient leurs promoteurs, à la formation d'une élite administrative, intellectuelle et par la suite politique, en dépit des entraves mises par le pouvoir colonial à la fonction de l'école, notamment en Tunisie, la Turquie n'ayant pas été directement colonisée par une puissance européenne. Dans les deux cas, le système éducatif français avait servi de modèle. François Arnoulet montre comment, après avoir fourni à la Tunisie précoloniale ses premiers "coopérants" à l'Ecole militaire du Bardo d'abord et au Collège Sadiki ensuite, l'enseignement congrégationniste qui, à l'origine, n'intéressait qu'une infime minorité de la population tunisienne musulmane, non seulement s'est adapté avec le temps mais a même perduré jusqu'à nos jours... Cependant, si la réforme de l'institution scolaire fut un succès, il ne semble pas que les nouvelles technologies importées se soient acclimatées. Parmi les diverses expériences tentées dans le monde arabe, on a retenu les cas tunisien et marocain. La contribution de M. Ennaji concernant le Maroc illustre bien, à travers deux exemples précis les conditions dans lesquelles de nouvelles technologies ont été introduites et les raisons pour lesquelles elles ne se sont pas développées. L'exemple tunisien, étudié par Lilia Ben Salem, relatif à la formation d'ingénieurs aux XIXe et XXe siècles, restitue de son côté les difficultés rencontrées en des moments divers de l'histoire tunisienne de la période précoloniale à la décolonisation.

Noureddine SRAÏEB

NOTES

1. Les études constituant la partie thématique de la présente livraison ont été présentées lors d'une rencontre portant sur *Les vecteurs de diffusion de la modernité dans le monde arabe et musulman aux XIXe et XXe siècles* organisée à Zarzis du 9 au 12 mai 1994 par N. Sraïeb, grâce aux aides accordées par le Gouvernorat de Médenine/Tunisie, la Mairie de Zarzis, l'Agence tunisienne de communication extérieure, l'IRM, l'Université de Provence et l'IREMAM.

2. Khayr ed-Din, 1987, *Essai sur les réformes nécessaires aux Etats musulmans*, présenté et annoté par Magali Morsy, Collection Archives maghrébines, Edisud, Aix-en-Provence, 115 p.

3. Voir pour l'Egypte, Gilbert Delanoue, 1980, *Moralistes et politiques musulmans de l'Egypte du XIXe siècle (1798-1882)*, Lille, Service de reproduction des thèses, 835 p.

4. Christian Nique, 1990, *Comment l'Ecole devint une affaire d'Etat*, Paris, Nathan, 288 p.

Revue du Monde Musulman et de la
Méditerranée, no. 72 (1995)

Aix-en-Provence, s.15-25

François Georgeon

La formation des élites à la fin de l'Empire ottoman

Le cas de Galatasaray

Dans son ouvrage classique *The Emergence of Modern Turkey*, Bernard Lewis écrivait (p. 112-113) :

« Le lycée de Galatasaray exerça une influence énorme sur l'essor de la Turquie moderne. A mesure que le besoin d'administrateurs, de diplomates et d'autres responsables éduqués à l'europpéenne et capables de se servir des outils administratifs occidentaux, se faisait toujours plus pressant, les diplômés de Galatasaray jouaient un rôle de plus en plus prépondérant dans la politique et l'administration de l'Empire ottoman puis de la République turque. »

Malgré la place éminente tenue par Galatasaray dans les destinées de la Turquie moderne, que souligne Lewis, nous ne disposons pas encore d'une histoire de l'institution qui permettrait de connaître avec précision les circonstances de sa création (encore que ce soit là l'aspect le moins mal connu), son évolution ultérieure, son rôle dans la formation des élites ottomanes à la fin de l'Empire. Cependant des travaux partiels, parus notamment ces dernières années, permettent de broser à grands traits les premières décennies d'une institution prestigieuse et, à bien des égards, unique dans l'histoire de l'enseignement en Turquie.

15 MAYIS 1993

Derin / Kızıl
Kütüphanada Mevcuttur

ALİ SUAVİ ve GALATASARAY LİSESİ

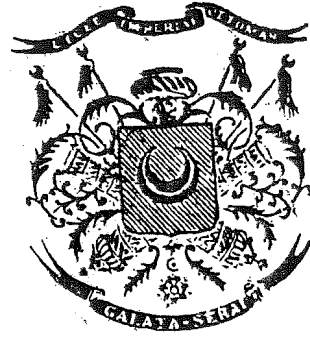
(OKULUN 100 CÜ YIL DÖNÜMÜ DOLAYISIYLA)

Prof. Dr. Bedi ŞEHSUVAROĞLU

Ali Suavi (1839) - 1878) bir köy çocuğudur. Fakat Şark ve Garp kültürüne vakıftır.

Kağıtçı Hüseyin Ağa'nın oğludur. Çankırı'nın Çay/Çaylı köyünde doğmuştur. Medrese tahsilinden sonra vâizlik yaparken Rüştîye - Orta okul öğretmenliği için açılan imtihanı çok iyi bir derece ile kazanmış ve böylece Maarif Nazırı Sami Paşa'nın önce alâkasına sonra da himayesine mazhar olmuştur. Vâizlik ve öğretmenlik onun iki mesleği idi. Bu sebeple bir Rüştîye Muallimi olarak gönderildiği *Sivam*, *Bursa* ve *Filibe*'deki ateşli konuşmaları ile dikkati çekti ve neticede işinden oldu. İstanbul'a gelince gene vâizliğe başladı ise de artık Sultan Abdülaziz ve etrafındakilerin gözü onda idi. Bu sırada *Filip* Efendi isimli bir Ermeni, müşterek tanıdıkları Tevfik Efendi vasıtasıyla Suavi Efendiye haber yollayarak *Muhbir* isimli bir gazete çıkartmak istediğini ve kendisinden yardım beklediğini bildirdi. Ali Suavi'nin Türkcülüğü bir anda uyandı. Bu devrin yazı diline ve dalkavuk yazarların zihniyetine hücum için iyi bir vasıta idi. Hemen peki dedi. Görünüşte gazete *Filip* Efendi'nindi. Tevfik Efendi de yazardı. Fakat hakikatte gazeteyi dolduran hep Ali Suavi idi. O kadar ki bir gün Meclisi Valâ âzâsından Ziya Bey (Paşa) in yanında bazı ricâl *Muhbir* gazetesinin artık terbiye hududunu aştığını söyleyince Ziya Bey'in:

— Memleketimizin sağırılık duvarını delen ilk

Galatasaray Lisesinin ilk arması

çivi (Takvim-i Vekayi) isimli ilk gazetemizdir. Ondan sonra çıkan (Tercüman-ı Ahval) (Tasvir-i Efkâr) gibi gazeteler de bu çiviye inen birer çekiştirler. Şimdi Ali Suavi eline yeni bir çekiç aldı, çiviye öyle vuruyor ki artık bu duvar yıkılacak ve kulaklar açılacaktır. Bu deliği kapatırız sanmayın, bu memlekete hürriyet mutlaka girecektir, dediği söylenir.

Ama o günlerde Ziya Bey, Namık Kemal ve Ali Suavi gibi hürriyetçilerin muhatabları daha fazla Sultan Abdülaziz ve Âli ve Fuat Paşa gibi sadrazamları idi; ve nihayet Âli Paşa tarafından Kastamonu'ya sürülen

Ali Süavi
(1839 - 1878)

28 SUBAT 1997

GALATASARAYI
MEKTAP-I SULIANSI

254) Isfendiyaroğlu, Fethi:
Galatasaray Tarihi. İstanbul,
1, 5+2+10+566 S..
(İstanbul)
Sign.:55106

Doğan Kardeş Yayınları, 1952. Bd.

MADDE YAYINLANMIŞTIR
SONRA GELEN BİR ÖRNEK

15 OCAK 2007

~~Galatasaray mektebi Sultani~~
(070023)

Vahdettin Engin

**1868'den 1923'e
Mekteb-i Sultani**

Türkiye İhtiyat Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphane	
Dem. No:	1456F1
Tas. No:	373.956 ENG.B

İstanbul 2003

du. İşgalden sonra İngilizler, fabrikanın faaliyetine son vermişler, oluklu saçtan yapılmış ambarların kapılarını mühürlemişler, muhafazasını da çok ufak bir kadro ile yine İstanbul hükümetine bırakmışlardı. Ne olur, ne olmaz diye de o zamanlar İngiliz ordusunda gönüllü olarak hizmet eden Hıristiyan Hırvat veya Boşnaklar'dan küçük bir kuvvet (iki manga kadar) bu sahile çıkardıkları kömürü muhafaza bahanesiyle burasını kontrolleri altında bulunduruyorlardı. Ben, kaçırılacak top mermilerini ayırmak, Anadolu'da bulunan yedibuçukluk top mermisi yerine meselâ 7,6'lık ve Romanya'dan gitinam edilmiş mermilerin yanlışlıkla götürülmesine mani olmak için bu işe bidayette karıştım. Kaçırma işi şöyle yapılıyordu:

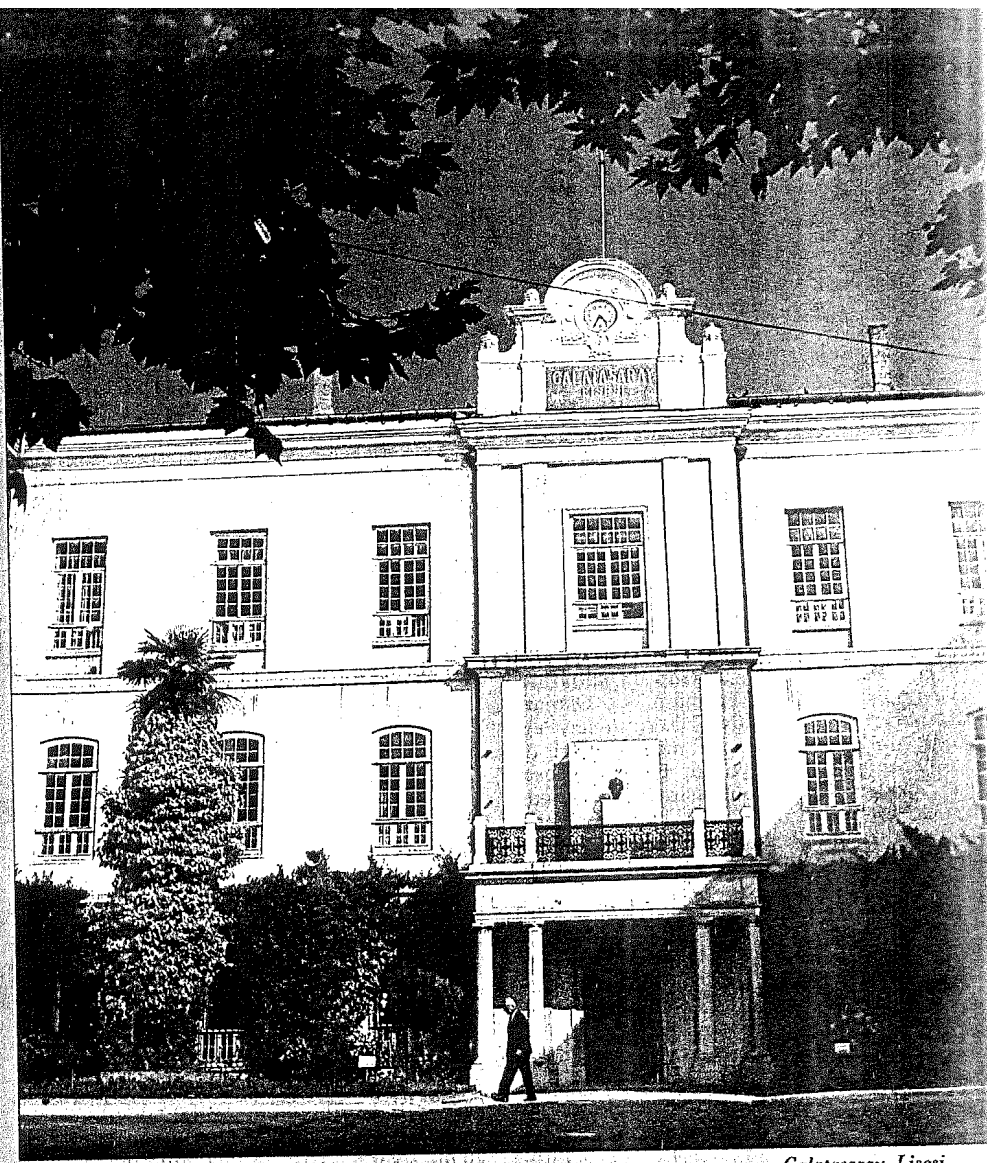
Haftanın kararlaştırılmış bir, bazen iki gecesinde, Köprü'den Eyüp'e giden son vapurla çıkar, havanın iyice kararmasını bekler, sonra Sütlüce'ye kadar yürür, oradan sandalla karşıya geçip, fabrikaya giderdim. Bu saatte fabrikada bir çavuşla, sekiz kadar erden başka kimse bulunmazdı. Bu temiz Türk çocukları da her türlü korkunç akıbeti göze alarak bu işe yardım ederlerdi. Fabrikaya geldiğimi gören erler o gece mermi alınacağını anırlar, gösterdiğim ambarlardan birisinin saçtan yapılmış duvarının altını kazmaya ve bir insanın serbestçe girip çıkabilmesine müsait gediği hazırlamaya koyulurlar. Gedik hazırlanmaya kadar ben, fabrika müdürünün odasında oturur, Tahsin'in gelmesini beklerdim. Biraz sonra sandalla Tahsin gelir, sahile çıkar, doğruca 400 metre kadar ötede İngilizler'in hizmetindeki mangaların bulunduğu yere gider, evvelce tesbit edilmiş, her sefer için yüz lirayı (aklında kaldığına göre bir altının karşılığı on Türk lirası bir şeydi) verir ve müdahale etmelerini önleyerek dönerdi. Sonra ben erlerin açtıkları gedikten girer, gönderilecek mermileri ayırırdım. Ayrılanları da erler, fabrikanın iskele başına taşırlardı. Böylece vakit gece yarısını bulurdu. Mermilerin iskele üzerindeki yığıma işi tamamlanınca, Tahsin'i getiren sandal iskeleden ayrılır, o zamana kadar Eyüp iskelesi açığına gelip daveti bekleyen ve mermileri götürülecek olan motora haber verir, deniz yolunun emniyette olduğunu da kontrol ettikten sonra motor iskeleye yanaşır, erlerin ve mürettebatın yardımı ile mermiler en kısa zamanda motora nakledilir, muayyen hamulesini alınca motor Marmara'ya açılır, Anadolu sahillerinden birisine bu mermileri götürürdü.

Motor, Haliç'te iskelede dururken ve köprüden gelip tekrar Marmara'ya çıkın-

caya kadar İngilizler'in devriye motorlarının baskınına uğramak ihtimali çoktu. Bu sebeple, Galata köprüsünde ve Unkapanı'nda elektrik el fenerleri ile Tahsin'in adamlarından birer kişi bulunur, bunlar İngiliz motorunun Galata köprüsü altından Haliç'e girip çıkışlarını hemen işaretlerle Karaağaç'a bildirirlerdi.

Şayet Lozan'da uyuşup sulh temin edilemezse, İstanbul'daki işgal kuvvetleri aleyhine bir hareket yapılması, millî hükümetin erkânı harbiye-i umumiye reisliği tarafından kararlaştırılmış, plana bağlanmış ve bunun tatbiki ile «MM» grubu vazifelendirilmişti. İstanbul halkı bu mak satla silâhlendiriliyordu. Ama elde kâfi miktarda silâh yoktu. Muhtelif menbalardan temin edilen çeşitli silâhlar, bir taraftan halka dağıtılıyor, bir taraftan da bu husustaki noksanların tamamlanmasına çalışılıyordu. Nihayet mecbur kalındı ve Askerî Müze'de tarihi ve fazla maddî kıymeti olmayan ve aynı cinsten müteaddit miktarda bulunan silâhlardan, ikişer adet bırakılarak diğerlerinden istifade edilmesine (Fransızlar da büyük ihtilâllerinde böyle yapmışlarmış,) karar verildi. Bir gece bu maksatla Askerî Müze'nin bulunduğu Topkapı Sarayı'nın müstemilâtından sayılan eski kilise binasına, binbir müşkülâta gidildi. O zamanki İstanbul Millî Müdafaa grubunda İstanbul ciheti kumandanı olan süvari miralayı Ferhad Bey'le (Sonradan General Ferhat. Bu çok dürüst, dindar ve mert zatı hürmet ve rahmetle yâd ederim) bin müşkülâta binaya girmiş, sabaha kadar çalışmış, yorulmuşuk. İşimiz bittikten sonra bu muhterem zat bana, «Mithat artık hak ettik değil mi? Haydi gidip seninle Anadolu hesabına birer tatlı yiyelim!...» demişlerdi. Anadolu parasından şahsımıza harcadığımız para bundan ibaretti.

Bu yazıda zarurî olarak bahsi geçen, fakat isimlerini yazmadığım kimseler var. İstanbul Merkez Kumandanlığı Erkânı Harp Reisi ve buradaki işkenceciler gibi. Bunlar, geçmiş karanlık bir devrin icraatına karışmış ve bir kısmı yüz ellilik listeye dahil edilmişken, yine de milletin affına mazhar olmuş zevattır. Bugün hayatta olup olmadıkları bile meçhulüm olan bu kimseleri ismen dile getirmekten çekindim. Millî hükümet, İstanbul'dan çıkarılıp Anadolu'ya gönderilen silâh ve mermiler için her türlü maddî fedakârlığı yapıyordu. Ancak bu paralar, meselâ bu işte motorunu çalıştırırken, onu kaybedenlere veriliirdi. Grup mensupları en ufak bir maddî menfaat düşünmezler, böyle bir şeyi akıllarından bile geçirmezlerdi.

Galatasaray Lisesi

Galatasaray
Lisesi

Röportaj : Öz Dokuman
Fotoğraflar : Şemsi Güner

Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu,
Ankara: 31 Ekim - 3 Kasım 1989, Ankara 1994, s. 515-538
Dia Ktp. 40755.

EĞİTİMCİ ALİ SUAVİ (1839-1878) VE GALATASARAY LİSESİNDEKİ UYGULAMALARI

İSMAİL DOĞAN*

Batılılaşmanın eğitim boyutunda yer alan aydınlar çeşitli görev ve etkinliklerine rağmen her durumda eğitimci kişilik ve amaçlarını korumuşlardır. Bir tanzimat aydını olarak adı genellikle siyasal ilişki ve mücadeleler içinde anılan Ali Suavi, gerçekte asıl ihmal edilen yönüyle Batılılaşmanın kültür ve eğitim kanadında yer alan böyle bir eğitimcidir.

Ali Suavi Tanzimat Hatt-ı Hümayunu'nun ilan edildiği yıl olan "1255 (1839) ramazan bayramında İstanbul'da Cerrahpaşa semtinde"¹ dünyaya gelmiştir. Babası, Çankırı'nın Çerkes ilçesine bağlı Sevindik köyünden "Şehrî" yani İstanbul'lu olan annesiyle evliliği nedeniyle "İstanbul'da temekkün eyleyen kâğıtçı Hüseyin Ağa adında bir müslüman"² dır. Ümmî olan babaya karşılık annesi başkalarına bildiklerini öğretebilecek düzeyde okuyup yazabilmektedir. O nedenle babası "öğrenebildiği kadar âmal-i erbaayı (dört işlemi) annesinden öğrenmiştir"³. Onu, okur yazar kişiliğe yönelten ilk etkinin, başta "ehl-i ilme gayet hürmetkâr" olan baba kâğıtçı Hüseyin ağa olmak üzere, "daima kendini cehaletiyle ayıplayıp bazı hoca ve kitap efendilerinin ilimle kazanmış oldukları şeref ve meziyeti överek (...)okuyup yazmaya teşvikten geri durmayan"⁴ ailesinin bu kültürel motivasyon ortamından geldiği söylenebilir.

Ali Suavi, ailesinin daha derin köklerine işaretle "ulemadan" olduğunu belirtmektedir. Ancak ne Suavi'nin ne de ilgili kaynakların diğer açıklamalarında buna dair bir ayrıntı bulunmadığı için bu belirtmenin içyüzü bilinmemektedir. Zaten onun okur yazar kişiliğinde ailedeki bu uzak ilişkinin fazla bir önemi yoktur. Bu ilişkiden ona kalan hareketli bir kandır ve Suavi, "haksızlık gördüğü ya da işittiği anda sabrı yanar, ateş kesilir" olan babasının bu hareketli soy özelliğine daha yakındır. Suavi, "Yeni Osmanlılar Tarihi"nde babasının kişilik özelliklerini dikkatle sıralamaktadır. Adeta kendi kişiliğinin kaynağına işaret etmek anlamına gelen bu sıralamada şu nitelikler ön plana çıkarılmıştır. Suavi'nin babası⁵;

— Ehl-i ilme gayet hürmet eder (bilime ve bilim adamlarına saygılıdır).

* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ESTT Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹⁻⁵ Ali Suavi, "Yeni Osmanlılar Tarihi", *Ulûm Gazetesi*, Paris: 1286, S.15, s.892-893.

Ali Suavi'nin hayat hikâyesi ve soy bilgisi ile bazı tartışma ve ayrıntılar için bkz: İsmail Doğan: *Tanzimat'ın iki ucu : Münif Paşa ve Ali Suavi. (Sosyo-Pedagojik Bir Karşılaştırma)*, İstanbul : İz Yayınları 1991, s. 183-341.

Galatasaray Mektebi - Sultanist
- Ali Suavi

GALATASARAY LİSESİNİN İSLAHINA İLİŞKİN ALİ SUAVİ'NİN GİRİŞİMLERİNİ GÖSTEREN BİR BELGE

Prof. Dr. YAHYA AKYÜZ

Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Öğretim Üyesi

TTK. Belleteri, c. XLVI / 181,

Ocak-1982, s. 121-131.

Kitap / Kısım
Kütüphanede Mevcutlu

11 1 AGUSTOS 1993

Öğretmen, gazeteci ve yazar Ali Suavi 1.1.1877'de Galatasaray Lisesi müdürlüğüne getirilmiş, 20.10.1877'de bu görevden alınmıştır.¹ O, Mabeyn-i Hümayûn Başkitâbetine (Padişahın Sekreterliğine) gönderdiği bir yazıda, kendisine bu görev verildiği zaman Galatasaray Lisesinin durumunu ve bizzat kendisinin gerçekleştirdiği ıslahatı açıklamıştır. Başbakanlık Devlet Arşivinde gördüğümüz bu belge, önemli eğitim-öğretim kurumlarımızdan Galatasaray Lisesinin geçmişi ile ilgili olduğu için Türk Eğitim Tarihinin de önemli bir belgesidir. Ayrıca bu belge, Ali Suavi'nin eğitimcilik, okul yöneticiliği yönlerini de çok güzel ortaya koymaktadır.

Belge Yıldız evrakı arasında bulunmaktadır ve iki sayfadan ibarettir. İmza yeri koparılmıştır. Ali Suavi'nin, Abdülhamit'i devirmek için Saraya baskın düzenlediği ve bu olayda öldürüldüğü hatırlanınca, onun adının bile yok edilmiş olması anlaşılır. Sonradan belgeye kurşun kalemle, "Ali Suavi imzalı olduğu" şeklinde bir kayıt düşürülmüştür. Böyle bir yazı olmasa bile belgenin ona ait olduğu, tarih ve üslup bakımından bir kuşkuya yer vermemektedir.² Fakat belgenin

¹ Ali Suavi'nin eğitim ve kültür tarihimizdeki yeri için bkz. Yahya Akyüz, *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri* (1848-1940), Ankara, 1978, s. 48-50. Ali Suavi'nin okullarda gazete okutulması yolunda ilginç bir girişimi için bkz. Yahya Akyüz, *Okula Gazete Sokan Öğretmen Ali Suavi ve Günümüz Eğitiminde Benzer Girişimler*, *Belleteri*, Temmuz 1978, Cilt XLII, Sayı 167, s. 437-444.

Galatasaray Lisesinin kuruluşuna ilişkin ayrıntılı bilgiler için bkz. İhsan Sungu, *Galatasaray Lisesinin Kuruluşu*, *Belleteri*, 1943, Sayı 28, Cilt VII-2, s. 315-347.

² Başbakanlık Devlet Arşivi, Kısım 14, Evrak 1274, Zarf 126, Karton 10.

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcutmu

T.T.K. Belleteri, c. VIII / sayı: 28,

Ankara, 1943, s. 315-347.

17 TEMMUZ 1993

GALATASARAY LİSESİNİN KURULUŞU

IHSAN SUNGU

T. T. K. Azâsından, Maarif Vekilliği Müsteşarı

Modern öğretim bu memlekete Galatasaray lisesiyle girdi. Modern orta öğretimi temsil eden lise mefhumunu Türkiye'ye bu müessese tanıttı. Türk içtimai hayatının yenileşmesinde, garp kültürünün, garp zihniyetinin memlekete girmesinde ve yayılmasında bu okul en mühim âmillerden oldu. Bu hakikati anlamak için Türkiye'nin edebiyat, ilim, öğretim, idare, sanat ve ticaret âleminde ün almış Galatasaray mezunları listesine göz gezdirmek kâfidir. Bu bakımdan Galatasarayın açılışına rastlayan 1 Eylül 1868 tarihi Türkiye'nin tarihinde bir dönüm noktası sayılabilir. Bugünlerde kuruluşunun 75 inci yılını kutladığımız bu değerli müessesenin nasıl kurulduğunu araştırmayı faydeli buldum.

Galatasaray lisesinin kuruluşu, Osmanlı İmparatorluğunun Kırım muharebesinden sonra ilân ettiği 18 Şubat 1856 tarihli islâhat fermanında tespit edilen islâhat programının tatbiki ile ilgilidir. Kırım muharebesinin sonlarına doğru Rusya ile aktolunacak sulh eseslerini tespit etmek üzere Viyana'da imza edilen 1 Şubat 1855 tarihli protokolda diğer üç mesele ile beraber Osmanlı İmparatorluğunun Hristiyan tebaası haklarının tanınması meselesine de temas edilmişti. 1856 Paris kongresinden önce Osmanlı İmparatorluğu ile diğer Devletler arasında yapılan müzakerelerde İmparatorluk dahilinde tatbik edilmek üzere hazırlanan islâhat esasları sözü geçen 18 Şubat 1856 tarihli fermanla tespit edildi. Bu fermanla İmparatorluğun müslüman olmiyan tebaasına evvelce vermiş olduğu haklar teyid ediliyor ve kendilerine yeniden bir takım haklar veriliyordu. Bu haklar arasında müslüman olmiyan tebaanın ehliyet ve iktidarlarına göre Devlet hizmetlerine alınacakları tasrih olunmuştu. Babîâli, islâhat fermanında Hristiyan tebaaya tanınmış olan hakların Paris muahedesine geçirilerek ecnebilerin Devlet işine müdahale etmelerine vesile vermek istemiyordu. Bunun üzerine Devletler hiç olmazsa, Osmanlı İmparatorlu-

ÖZEL DOSYA

GALATASARAY LİSESİ

HAZIRLAYANLAR:
GÜLSÜN DÜZENLİ - ZAFER TOPRAK

MEKTEB-İ SULTANİ'DEN BUGÜNE GALATASARAY LİSESİ

GÜLSÜN DÜZENLİ

MEKTEB-İ SULTANİ'DEN ÖNCE GALATASARAY: SARAY OKULU

Galatasaray Lisesi'nin bugün bulunduğu yer yüzyıllar boyunca imparatorluğun önemli eğitim kurumlarını barındırmıştır. Bunlardan ilki saray okuludur. Efsanevi bir öyküye göre Sultan II. Bayezid bir gün sık sık avlanmaya gittiği Beyoğlu surlarından Tophane'ye doğru inerken gözüne bir külübe ilişir. İsmmak için bir ihtiyarın yaşadığı külübeğe girer. Bahçesinde nadide güller yetiştiğini ihtiyarın sohbetinden hoşlanan padişah ayrılırken bir isteği olup olmadığını sorar. O da eliyle şimdi lisenin bulunduğu tepeyi göstererek orada bir mektep yapılması dileğinde bulunur. Mektep hemen o yıl içinde kurularak ihtiyarın bu arzusu yerine getirilir. Bu ihtiyar bugün lisenin bahçesinde türbesi bulunan Gül Baba'dır.

1481'de (tarih Unat'a göre 1482) kurulan Galata Sarayı Mektebi saray mektepleri içinde önemli bir yere sahiptir. Sayısı on binlere varan saray halkının hizmetleri için bilgili ve görgülü adam yetiştirmek amacıyla Fatih devrinde Topkapı Sarayı içinde kurulan Enderun, aynı zamanda imparatorluğun yüksek idari ve askeri görevlerine eleman hazırlayan kaynaklardan biri olmuştur. Enderun öğrencileri, Acemioğlanlar sıfatıyla dağılmış oldukları Edirne, İbrahim Paşa, Galata ve İskender Çelebi Saraylarındaki Hristiyan devşirme çocukları arasından seçilirdi. Enderun ve diğer saray mektepleri derecelenmiş oda veya sınıflara ayrılıyor, eğitimin yanında öğrenciler yeteneklerine göre bir sanat öğreniyorlardı. Saray mekteplerine devşirme çocuklar alındığından medreselerde yer almayan Türkçe derslerine ayrı bir özen gösteriliyordu. Ayrıca Osmanlı kültürünü aşılabilmesi için Arapça, Farsça, musiki, sanat, güzel yazı dersleri önemli bir yere sahipti.

Enderun'a seçilemeyen acemi oğlanlar Yeniçeri

ve Sipahi ocaklarına gittiklerinden saray mekteplerinde beden eğitiminin de ayrı bir yeri vardı. Ata binmek, ok atmak, tomak ve cirit oynamak gibi etkinlikler programlı bir biçimde uygulanıyordu. Saray mektepleri, Osmanlı Devleti'nin yüzyıllar süren saltanatı boyunca birçok sadrazam, beylerbeyi, kumandan, şair, edip, vakanüvis, mimar, nakkaş, hattat, müzisyen yetiştirmiştir.

Enderun'un en önemli ve uzun süreli kaynağı olan Galata Sarayı Mektebi, binaları, idaresi, teşkilatı, öğretmen ve öğrenci kadroları bakımından diğerlerine göre çok büyük ve düzenliydi. Burası birkaç defa medrese haline getirilmiş, tekrar eski durumuna sokulduktan sonra 1675'te bütün dış saraylardaki içoğlanları teşkilatı tasfiye olunurken Galatasaray'dakilerin de yeteneklileri saraya alınmış, diğerleri süvari bölüklerine dağıtılmıştı. Nihayet 1715'te mükemmel bir şekilde onarılarak burası tekrar acemi oğlanları eğitimine tahsis edilmiştir. Bundan sonra itibarı çok artarak saraya kapılanmanın biricik yolu olmuş, artık devşirme kaynağının kurduğu bu dönemde birçok İstanbullu önemli aile, çocuklarını iltimas yoluyla buraya yollamaya başlamıştır. 1754'te I. Mahmud burada bir de kütüphane kurmuştur. II. Mahmud devrinde Tophane yangınında tamamen yanan bina tekrar yaptırılmış ise de kurum Yeniçeri Ocağı ile birlikte tarihe karışmıştır.

MEKTEB-İ SULTANİ

18. yy'da Osmanlı İmparatorluğu yaşadığı çöküşü engellemek, Batı'nın artık tartışılmaz hale gelmiş gücünü yakalamak amacıyla Batı'ya yönelmeye başlamış, askeri reformlar yapmıştı. 1839 Tanzimat ve 1856 Islahat Fermanları ile Batılılaşma hareketi siyasi, hukuki, sosyal alanda hayata geçirilmeye başlanmıştı. Ancak yapılması tasarlanan reformları gerçekleştirecek aydın kadrolara gereksinim vardı.

Aile

- Galatasaray Mektebi Sultanisi
- Devşirme

525.

SULTANI

Haziran 2006

Sayı 26

MADDE 525'İN İZLENİMLERİ
SONRA GELEN DURUMUN

02 ARK 2006

1481-2006

16. Asırda Galatasaray'lı Olmak

Istanbul'un fethi, eski büyük "aristokrat" Türk ailelerine uzun vadede de olsa toplumdaki konumları açısından çok şeyler kaybettirmiştir.

Yazan: Hedda Rindl-Kiel

Fetih, küçük bir toprak parçasının kazanılmasından çok bir simge veya bir paradigma değişikliğini meydana getirmiştir. Padişah, artık yedi taç miras eden bir hükümdar olarak sınırları gittikçe büyüyen devletine sıkı bir merkezîyetçilik getirmeye ve buna dengeleyici bir unsur olarak yönetici sınıfına önemli oranda Balkan kökenli devlet adamını eklemeye kararlıydı. Bu durumdan dolayı kırgın olan köklü Türk aileleri mümkün olduğu kadar ulema tabakasına sığınıp eski nüfuzunu yitirenlere özgü bir kibire başvurmışlardır. Nitekim meşhur Molla Gürân'ın, kendisine vezaret teklif olunca, "... benüm şanuma münasib değildir... harem-i has'da [saray okulunda] yetişen kullara verülegelmışdür" dediği naklolunur.

Yıldızı yeni yükselen "kul" idareciler, çoğunlukla eski Balkan aristokrasine mensup olup küçük yaşta rehine olarak Osmanlı Sarayı'na gelmiş ve devşirme usulüyle gelen çocuklarla beraber eğitilmişlerdir. Bu Saray eğitiminin ne kadar etkili olduğunu çok bariz bir şekilde Paecolog hanedanına mensup olan Mesih Paşa'nın (üç defa, 1483-1485, 1499-1500, 1500-1501, sadrazam) ve hatta çok daha bariz bir biçimde hem devlet adamı, hem de divan edebiyatı şairi olan Mahmud Paşa Angeloviç (1455 vezir, 1456-1468 sadrazam) örneklerinde görmekteyiz.

II. Bayezid, temelinde Türk aileleri uzlaşırncı

bir siyaset izlemesine rağmen, babasından kalma "kul" politikasını olduğu gibi devam ettirmiştir. Genişleyen devletin bu doğrultudaki ihtiyacı, elbette zamanla Eski ve Yeni (yani Topkapı Sarayı) Sarayların eğitim kapasitelerini aşmış durumundaydı. Bayezid'in yeni bir eğitim kurumu açması bu nedenle söz edilen gelişmenin zorunlu bir sonucuydu. Yer olarak bugünkü Galatasaray mevkiini seçmesi, büyük bir ihtimalle Evliya Çelebi'nin naklettiği sevimli derviş menkıbesinden öğrendiğimiz gibi tam tesadüf değildi; çünkü Osmanlı hanedanının üyeleri genellikle binalarının yerlerini büyük özenle seçerlerdi. Nitekim, nüfusu çoğunlukla gaynmüslimlerden oluşan Galata tarafında saray okulu kurulması, o semtte Osmanlı hakimiyet iddiasını pekiştirmeğe yönelik olduğunu fazlasıyla muhtemel kılınmaktadır. Yani bu yer seçimini büyük bir olasılıkla çok bilinçli bir karar olarak görmekteyiz.

Tabii ki, 15. yüzyılın sonlarına doğru Balkan aristokrasisi sırf kendi çocuklarıyla saray okullarını dolduracak kadar kalabalık bir zümre değildi. Çok eskiye dayanan bir kurum olan devşirme de büyük bir rol oynamaktaydı.

Devşirme, yani bilhassa Balkanlar'da gaynmüslimler (özellikle Rum, Arnavut ve Slav tebasası) arasında erkek çocukları toplayıp zorla müslümanlaştırarak İstanbul'a getirip kul olarak padişahın hizmetine sokmak, devlet ve hüküm-

dar için yararlı bir işlem sayılmıştır. Ancak bu olay takdir edilebileceği gibi devşirilen şahıslar için pek de mutlu bir tecrübe olmayabilirdi. Nitekim popüler Balkan tarihçiliği devşirmeyi hep son derece zalim bir olgu olarak görmüş ve bu olguyu, ağlayan bebeğin annesinin memesinden zorla alınması gibi lanse etmiştir. Diğer taraftan, bu yöntem Balkan halklarının demografik açıdan zayıflatması olarak görülürdü.

Rahmetli hocam Hans Joachim Kissling'in sürekli vurguladığı gibi, bir dünya imparatorluğunun haddinden fazla yumuşak yöntemlerle ayakta kalmasını sağlamak mümkün değildir. Osmanlı yönetimi o nedenle zaman zaman günümüzde zalimce olarak nitelendirilebilecek yöntemlere başvurmuş olabilir, ama bu, onların plansız ve sorumsuzca bir siyaset güttüğü anlamına gelmez. Bebek yaştaki çocukları toplamak, takdir edilebileceği gibi merkez idare için kolay kolay üstünden gelinemez bir problem teşkil edecekti ve bu yüzden de böyle bir uygulamaya başvurulmamıştır.

1496 senesini içeren ve ilk defa eşim Machiel Kiel tarafından tespit edilen en eski devşirme defteri, yer yer fazla ayrıntılı olmasına rağmen, devşirilen çocukların yaşı hakkında bize önemli ipuçları vermektedir. Çocukların büyük bir çoğunluğu defterin kayıtlarına göre devşirilirken 15 yaşında idi, yani bu yaşta